

Leáldozó nap

(regényrészlet)

A szoba meghittséget, nyugalmat árasztott. A kereskedő dolgozóasztaláról a szolgák leszedték a papírokat, helyére drága itáliai kristálypoharakat és kancsót helyeztek. Az ablakból Ádám megpillantotta az Esthajnalcsillagot. A kertben dús lombú diófák nőttek.

Öt faragott támlájú szék volt körben elhelyezve, Ercsi azonban a kandalló elé állt, melyben vaskos hasábok pattogtak, szikrákat köpve a fémtálcára.

– Mindannyian tudjuk, miért vagyunk itt – fogott bele mondandójába.

Pernesziht György megköszörülte a torkát, elejét véve a beszédnek.

– Szóljon, intéző uram! – bólintott Ercsi, átadva a kezdeményezést. A nádor embere volt a legfontosabb méltóság.

– Bár az otthonodban tartózkodunk, Miklós, arra kérek, ülj te is közénk, legyen meghitt a társalgás! Sok mindenről kell az est folyamán beszélnünk.

– Hol kezdjük? – kérdezte Tar.

Közben a házigazda bort töltött, és a kupákat a kezekbe adta.

– Mint ismeretes, gazdám is érdekelt a marhahivitelben – közölte Pernesziht. – Évi ezeröttszáz forint¹ bevételünk származik az élőállat-kereskedésből, azonban szeretné, ha a jövedelem növekedne. Nem kertelek: nagyobb szeletet akar a tortából. Viszont ehhez elengedhetetlen, hogy a marhahajtást és a vele járó dolgokat kívülről-beülről ismerje. Az ország nádoraként természetesen nagy a rálátása, de engem többek között azért küldött ide, hogy Tar uramat kérjem fel, beszéljen el mindent, amit tudni kell. István, kérek, vedd át a szót. Ne zavarjon, hogy az itt ülők többnyire jártasak a témában. Meggyőződésem, hogy te mindig tudsz újjal szolgálni.

Tar István kristálypoharában megforgatta a bort, majd egy hajtásra kiitta. A házigazda készségesen elvette, és újratöltötte. A tőzsér leemelte a lábát a zsámolyról, odébb rúgta, s botjára támaszkodva előredőlt. Homlokráncolva kezdett bele mondandójába:

– Ha nem Nádasdy Tamásról, az ország nádoráról lenne szó, felháborítana a kérés! A szakmát nem árusítjuk ki! Így is éppen elég nagy a konkurencia.

– Választhatott volna mást is! – förmedt rá Pernesziht. – Vedd megtiszteltetésnek!

Tar István koppintott egyet botjával, de nem mert az intézőre tekinteni. Helyette szemét a lobogó lángokra vetette. Dús bajszától alig látszott, hogy ajka mozog, vastag ujjával egyik varkocsát babrálta, kendőzve elégedetlenségét.

– Hát jó! Csapjunk a közepébe! Két esztendővel ezelőtt nyolcvanezer marha hagyta el az országot², az elmúlt évben valamennyivel kevesebb. Mint ismeretes, Ferdinánd nemrég elnyerte a német-római császár címet. A birodalmi döntés okán – miszerint Bécszet császárvárosi státuszba emelték – robbanásszerű növekedéssel számolunk. Ezt az ország összes bárója, nemese, nagyura, tőzsére, kereskedője tudja, de még a hajcsárok, pásztorok is erről sutyorognak tüzeik mellett, odakinn a berekben. Most kell a gyeplőt megragadni és a lovak közé csördíteni. A dunántúli végvári harcok jelenleg pislákoló tüzek, és nincsen tudomásunk arról, hogy Szulejmán jelentős sereggel akarna az országba lépni. Hürrem szultána Szent György havában elhunyt, és a hír, miszerint a padisah mély apátiába zuhant, a birodalom összes zugát bejárta. Azt is tudjuk, hogy Drinápolyban hét hónapos fegyvernyugvásról szóló megállapodást kötöttek, de ez engem szemernyit sem nyugtat meg, még akkor

¹ 1560-ból származó adat

² Herberstein becslése szerint

sem, ha Ferdinánd a tűzszünet betartására a magyarországi katonai parancsnokoknak külön felhívta a figyelmét.

Vett egy mély levegőt, busa szemöldöke összeszaladt:

– Észak-Magyarország forrongott ez év nyarán – itt lopva ismét Perneszithre pillantott. – Ráadásul a harcok még most is dúlnak. Bebek György Tokajt is ostrom alá vette Szent Iván havában, az pedig igen közel esik némely marhahajtó úthoz. Néhány napja Thelekessy bevette és lerontotta Barkót. Fegyvernyugvás ide vagy oda, az utak továbbra is veszélyesek. Huszárjaink is képesek úgy pusztítani, mint az akindzsik, martalócok. Ez az igazság.

A levegőt vágni lehetett e nehéz szavak után. Perneszith talán átfogóbb képet adhatott volna a helyzetről, de inkább csendben maradt. Ádámhoz is eljutottak a hírek, de a pasalik területét nem veszélyeztette az Izabella és Ferdinánd között dúló viszály. A törökkel pedig vagy betartották a fegyvernyugvást, vagy nem.

– Maradjunk a kereskedelemnél – bölintott Tar, mintegy magának. – A marhakivitel jelentőségét az is növelte, hogy a hadügyi forradalom hatására az uralkodói és fejedelmi hadseregek létszáma megemelkedett, a kor gyakori háborúiban pedig élelemellátásuk a katonai sikerek egyik záloga. Vagyis: a hajtás mindenkor ki volt szolgáltatva a politikumnak, főként, hogy a gazdasági értéke mára felbecsülhetetlenné vált. Az összes többi kivitelből származó jövedelmet – beleértve a nemesfém- és a borkereskedelmet – maga mögé utasítja. És akkor még a hazai piacokról nem is beszéltem, pedig nagy a rálátásom. A szabad királyi városok, bányavárosok népe és a garnizonok katonasága főként a Jászkunságból, Pest, Heves, Csanád és Csongrád megyéből származó szürke húsát fogyasztják. Egy fontos adatot osztanék meg: már most túlszárnyalja az egyévi marhakivitel teljes összege a Corvin Mátyás vezette Magyar Királyság összbevételét.

Döbrent csend lett. Az itt tartózkodók közül mindenki tudta, hogy Mátyás regnálásának idején volt a legnagyobb prosperáció, igaz, a Jagellók alatt sem történt visszaesés. Ha a

harmincadvámok egy kézben összpontosulnának, s nem lenne az ország pénzügyileg szét-töredezve, a végvári katonaságot rendszeren fel lehetne fegyverezni. Fontos jövedelem lenne, kiegészítené a bizonytalanul áramló Türkenhíft³, amely jelenleg elengedhetetlen, azonban oly lassan csörgedezik az országba, hogy annak sok téren súlyos következményei látszódnak. Csakhogy a haza három részre szakadt, ráadásul Erdélyről mindenki tudta, hogy török vazallusállam. Szulejmán ott „bábáskodott” János Zsigmond törékeny birodalma felett. *Sajnos, ha területileg széjjel van töredezve, értelemszerűen pénzügyileg is – sóhajtott halkán Ádám. Ha pedig egy független, erős Magyar Királyság létezne, amiben meg sem történt a török hódítás, az élőállat-kivitel elemi erővel emelné sok nyugati ország fölé a hazát. Megindulhatna a polgárosodás, oskolák, neves egyetemek épülhetnének, s beköszönhetne az aetas aurea⁴... Csakhogy jelenleg a váci vámhely is – amely az Alföldről érkező legnagyobb forgalmat bonyolítja le – éppen török kézen van, akárcsak Ráckeve, Paks, Tolna, Dunaföldvár, Báta. Ezeket a jövőben nagy valószínűséggel a váci mukáta⁵ fogják csatolni.*

– A helyzet némileg ellentmondásos – folytatta Tar István. – Hisz a fennálló háborús állapot segített az ország kereskedőinek felemelkedésében. Régebben a külhoniak – és itt most jobbára a német és itáliai kalmárookra gondolok – szívesen jöttek hazánkba, azonban miután az ország jó ideje törökellenes hadszíntér, nem szívesen teszik be a lábukat. És hát, barátaim, emiatt igencsak megnőtt a mi szerepünk. Nemdebar, Miklós?

A házigazda bölintott.

– Vagyis – folytatta Tar – a nürnbergi, augsburgi, passai, ulmi, strassburgi és az itáliai kereskedők, akik igen tekintélyes tőkével rendelkeztek, a segítségünkre szorultak, s így áruhitelekkel támogatták vállalkozásainkat.

Tar kezdett belemelegedni:

– A kereskedelembe való bekapcsolódásunk tehát elengedhetetlen volt, teljesítményeink – a háborús viszonyok dacára – még európai mértékben is figyelemre méltóak. Jól tudjuk, hogy a nyugatiak a szürkét kiváló minőségű húsáért

³ Török segély, magyar és birodalmi rendek adói az ország katonai védelmére.

⁴ aranykor

⁵ Ez 1559-ben be is következik.

veszik. Arrafelé az erőteljes városiasodás útját járják, így a nagy erdőrengetegekkel bíró országokban – legelő híján – az állatokat sörpogácsán és vízen tartják. Ráadásul istállókban. Saját szememmel láttam, hogy marháik silány minőségű húsát mily sűrű faggyúpalást fedi. Magyar ősgyepeinken a jószág kövér füvet, gyógy- és fűszernövényeket eszik, ez megjelenik a hús ízvilágában, s mivel a szürke legeléskor folyamatosan mozog, így nem alakul ki testén faggyúpalást. A zsiradék az izomszövetek között húzódik, mi úgy mondjuk: a hús márványozott – csettintett a nyelvvel, mintha megkívánta volna. – Micsoda nemes állat! No de térjünk vissza a kereskedelemhez. Mi, debreceniek – és a pasalik területén fekvő mezővárosok kalmárjai is – szoros kapcsolatban állunk a királyi Magyarországgal, a Német Birodalom és a Balkán kereskedőivel. Nos, ezek a kapcsolatok hozták létre az Alföldről nyugatra irányuló kereskedelmet. Már kétszáz esztendővel ezelőtt is indultak marhák, igaz, közel sem ekkora számban. A barmok összegyűjtése vásárokon történik. Néhány tőzsértársammal, faktorommal magunk is tartunk saját jószágot. A szegedi sokadalmakon a törökök is igen nagy számban jelen vannak. Mint tudjuk, érdekeltek a kivitelben. A hajcsárokról nem ejtenék sok szót. Nekem sajátjaim vannak, kipróbált emberek, de kupeceim olykor kiválasztanak egyet-egyét vásárokon, ha valaki kiesik a munkából, vagy netán elcsapom. És azt is tudjuk, hogy javuk a hajdúságból kerül ki, akiket úgy vertek széjjel az évtized elején, akár medve a méhkest. Nagy szükség lenne rájuk, de fölöttébb megbízhatatlanok.

Ádámnak görcsbe szorult a gyomra, ha Cserni Bogdánra gondolt. Alig várta már, hogy rátérjenek a terv részleteire. De Tar máshol folytatta:

– A keleti marhahajtó utakról is szólnék. Szülővárosomból, Debrecenből Tokaj és Szolnok felé, a Tiszántúl déli részéből Szolnok és Vác, valamint a dunai vámhelyek felé haladnak az utak. A veszélyeket mindannyian ismerjük. Sebő öcsémnek idefelé kijutott a bajból, de szerencsére őket legyengült, éhező rablók zaklatták, akiket könnyen szét lehetett kergetni.

Felemelte mutatóujját, és szigorú tekintettel nézett körbe a társaságon:

– Azonban ne feledkezzünk el ezerötvenötvenöttről, amikor a korponai magyar végvári katonák támadták meg lesből debreceni kereskedőtársaimat, éppen itt, Vác mellett. Micsoda szégyen! – koppintott ismét botjával.

Az esetre mindenki emlékezett. Nem volt ritka, és pontosan mutatta a három részre szakadt ország helyzetét. Sosem látott mennyiségű pénzek forogtak kézen-közön, miközben a katonák kénytelenek voltak dűlni, magyar társaiktól orozni.

– Ez óriási gondot jelent. A problémát sürgősen orvosolni kell, csak hogy a kivitelben a tőzséreken, országos urakon, nemeseiken kívül a végvári katonák is érdekeltek, igaz, jobbára a csempészetben.

Itt nyíltan Perneszithre tekintett, mintha számonkérné, hogy a nádor miért nem intézkedik. Azonban mindenki tudta, hogy a probléma valójában orvosolhatatlan. Ebben közrejátszott az is, hogy a végházak túlnyomórészt önállóságra voltak szorítva. A csempészt szigorúan büntették, de csak a jóisten tudta, hogy kik művelték. Erről lajstrom sosem készült, és nem is fog.

Tudta ezt Tar István is, felháborodása azonban jogos volt. A csempészet jelentősen sértette mind a török, mind a királlysági és erdélyi hatóságok érdekeit.⁶ Ebben a végváriak jártak az élen, akik kiválóan ismerték a frontvonalak környékét, a rejtett csapásokat, átkelőket. A marha mellett jelentős volt a fegyver- és hadianyag-csempészt is. Puska, páncél, vért, lándzsa, kard, salétrom, lőpor, réz, ólom, ón... Némely magyarok nem áttaláltak a töröknek eladni fegyvereket.

Tarnak, mint mindig, most is bele kellett törődnie a tehetetlenségbe, a dolgok változtathatatlanóságába. Hümmögött párszor, majd folytatta:

– Mielőtt rátérnék a nyugati hajtóútvonalakra, egy kicsit a nemzetközi viszonylatba helyezném a dolgokat. Az északnémet városokba Dániából, Lengyelországból, sőt, a távoli Oroszországból hajtanak vágómarhát. Ezenfelül gabonát, prémet, fát, hamuzsirt, kendert, de ez most lényegtelen. Csehország, Dél-Németország, Itália fő

⁶ Erről maradt fenn adat (némileg később, 1574-ből): Szokollu Musztafa budai pasa (1566–1578) például amiatt tett panaszt a császárvárosban, hogy „*valami baromhajtók szökték volt el Marosnál [értsd: Nagymarosnál] az hatalmas császár [a szultán] harmincadját*” – Pálffy Géza kutatása nyomán.

szállítója mi vagyunk. És itt értem a Királyságot, a pasalikot és természetesen Erdélyt is. A magyar hazát!

Nem tudta türtőztetni magát, és súlyos öklével a szék karfájára vágott. Dűhe érthető volt. A bent tartózkodók közül mindenkit megviselt az ország széttörötése, kiszolgáltatottsága, a török elnyomás, a Habsburg-képmutatás és -arrogancia. Ezalól nem volt kivétel a pogányokkal cimboráló Ercsi sem. Hiába gazdagodtak meg, a török a nyakukon ült. Szinte mindenki temetett el testvért, rokont, gyermeket, barátot. A súlyos emberi veszteségek a török hódítások velejárói voltak.

Mielőtt Tar folytatta volna, poharába bort kért. Ádám is ivott, nyelvén megforgatva a kiváló nedűt. Egy pillanatra megfordult a fejében, hogy ezek a gazdag emberek talán nem véletlenül vetik bele magukat a zabálásba: oda menekülnek a súlyos gondok elől. Kíváncsi volt, vajon kit vagy kiket veszíthetett el Tar István, Thököly Sebestyén, Perneszi György vagy a helybéli Ercsi Miklós. Vác rettenetes időszaka, amikor a város folyamatosan gazdát cserélt, jóformán mindenkit érintett. Kizártnak tartotta, hogy a nagykereskedőt ne érte volna tragédia.

– Áldatlan állapot, uraim, de részletekbe nem bocsátkoznék. Sokszor megbeszéltük már asztalok mellett, belső körökben, igaz, mindig halgan, nehogy a pogány fülébe jusson. Jómagam hiszem, hogy egy szép napon kitakarítjuk a törököt, és elszakadunk a Habsburgoktól. Az ország a miénk, s nem az idegeneké. Szent István óta áll fenn a Magyar Királyság, sokan próbálták már elhódítani, de még vagyunk, s ha Isten is úgy akarja, leszünk. Ekkora széttöredezettségre – tudomásom szerint – nem emlékszik a história. Voltak becses és becstelen királyaink, szipolyozó bárói ligák, magukat tömő egyházi fejedelmek, idegen érdekek, melyek belülről bomlasztottak. Azonban voltak fényes korszakok, évszázadok, ahol a háborúkat jobbra megnyertük, és az országot felvirágoztattuk. Nádasdy Tamás igazi lángelme, bátorságnak sincs híján, bár értene úgy a hadakozáshoz, mint Hunyadi János, a szegény sorból gubernátori tisztségig emelkedő katona.

Perneszi nem mondott ellent. Ez volt az igazság. Sajnos, mint őt magát, a nádort is pusz-

tította belülről a kórság, de emellett Nádasdy emberfeletti erőfeszítéseket tett, hogy a kényes egyensúlyt fenntartsa. Röpködtek hozzá a panaszok. A főkapitányok elégedetlenségei, a nemesek zúgolódása, a parasztok tengernyi siráma... Tán a nagy teher betegítette meg, a prés egész bensőjét szorította. Minden egyes panasz egyben csavarás a présszerkezeten.

– Igazságod van, István – bölintott beletörődően.

Tar visszatért a nemzetközi viszonyok elemzéséhez:

– A velencei mészárosok egyesülete, a *Compagnia del partito della beccaria* erős érdektelvékenységet folytat, hogy megszerezze a jogokat a bevételre. Ha ez megtörténik, a helyzet felhasználhatják, és az árakat ők diktálhatják, lesöpörve a pettaui és laibachi vetélytársakat.⁷ A morvaországi Pusztapécsnek idestova száz esztendeje kiváltsága a magyarországi vágóálatok elővásárlása a handgrafi hivatal felügyelete alatt.

Ádám ezeket a dolgokat nem tudta. Őrült, hogy hallhatott valami újat.

– És most rátérnék a három fő kiviteli irányra, hisz ez is része a nemzetközi viszonyok áttekintésének.

Mielőtt belekezdett volna, húzott egy nagy kortyot, bajsán a borcseppeket dolmányának leppentőjével kente szét. Krákogott egyet, és a torkát köszörülte:

– Kezdjük a legfontosabbal, az osztrák–bajor viszonylattal. Ezt ismerjük a legjobban. Győr és Óvár vásárai gyűjtik egybe a kivitelre szánt vágómarhát, aztán a *viae boariae-n*⁸ felhajtják Bécsbe vagy tovább, Ulm, Augsburg, Regensburg, Nürnberg felé. Az ezeröttszáznegyvenes esztendőkből, vagyis a török berendezkedésének idején vált a legmeghatározóbb „csapássá” Vác–Tata–Győr–Óvár, hogy csak a főbb városokra szorítkozzák. Ez jobbra a Duna vonala. Aztán ott van az északnyugati út. Sebő öcsém otthona, Nagyszombat és mellette Szempe a marhák hazai gyűjtőhelyei, innen a korábban említett Pusztapécs csütörtöki sokadalmaira hajtják a barmokat. Nemcsak cseh és sziléziai városok, hanem német birodalmi központok is vásárolnak

⁷ 1566-ban sikerül 6 évre jogot szereznie az importra, 1572-ben a közvetlen magyarországi vásárlásra.

⁸ Marhahajtó út Óvár és Bécs között. (1574-ben elrendelik a kiszélesítését.)

itt. A harmadik főirány a délnyugati. Tengeri úton általában Buccari kikötőjéből szállítják a vágóálatokat Velence, Aquilea és Rimini piacaira. Szárazföldön Buda–Nagykanizsa–Légrad–Zágráb–Postojna, vagyis Adelsberg állomásokat érinti az útvonal. Igencsak megromlott a közbiztonság a Zágrábból Zengg irányába vezető úton, errefelé csak ritkán hajtának a tőzsérek, és akkor is erős fegyveres kísérettel. Útközben, Nedelicben van egy harmincadhely, onnan ágaznak szét az utak. A lényeg, barátaim: a csordákat csak meghatározott útvonalakon lehet a török és Habsburg fennhatóság alatt álló országrészek határövezetén áthajtani. A veszélyek itt állandósulnak. Léteznek kerülőutak is, amelyek engedélyezettek, hisz ki vagyunk szolgáltatva a természet szeszélyeinek. A nagy őszi esőzések, a folyók, patakok, erek felduzzadása árral is fenyegethet. Reméljük, erre tán nem kerül sor. A hajtás útvonalán és vásárhelyek közelében széles, nagyfűvű legelők, alkalmas itatóhelyek, kutak állnak rendelkezésre. A fejlődés fontos jele a csapások menti fogadók felépülése. A hajcsárok duhajkodása sok gondot jelent, éppen ezért Bécs nem engedi falakon belülre, a város mellett két talponálló is épült, ott akár szállást is vehetnek. Azonban – mint azt magatok is tudjátok – nekem, illetve néhány módosabb kereskedőtársamnak igen jó a kapcsolatunk a Rottenburgerekkel, Bechlerekkel vagy az itáliai Joanelikkal, akiknek saját lerakataik vannak Bécs kereskedőnegyedében. Mi több saját szállással rendelkezünk – mondta nem kis büszkeséggel, s ezt egy korttyal meg is ünnepelte. – Erről még később szót ejtek, ugyanis ide helyeztük el azokat a katonákat, akik a rajtaútesen részt vesznek.

Ásított egy nagyot.

– Most térjünk rá a legunalmasabb részre, a váci *mukáta*⁹ részletezésére. Elengedhetetlen, hogy tisztában legyünk a működésével, hisz a legfontosabb török vámhelyről beszélünk.

A többiek bólogattak.

– Az ebédet a vár területén költöttem el Abdulrahmann budai *gönüllü* tiszt¹⁰ otthonában,

aki az elmúlt hónap, vagyis Kisasszony havának hatodik napjától az *emin-i mültezim*¹¹ a váci mukátában. Hatalmas versengés folyt közte és Urudzs timárbirtokos szpáhi között, melyet végül Abdulrahmann nyert meg. Egymillió-ötszázötvenezer akcse bevételezését ígerte.

– Ezt kifejtenéd egy kicsit bővebben? – kérte Perneszith György. Gyűrűsujjaival poharának peremén dobolt, de amikor Ercsi Miklós odament, hogy újratöltse, fejével nemet intett, és széles tenyerével lefedte a pohár száját.

– Természetesen, de nem ereszteném túlságosan bő lére, ha nem muszáj.

– Gazdámnak fontos értesüléseket tartalmazhat.

Tar csücsörített, miközben kitartóan leste a lángokat.

– A pénzügyi egység, vagyis a *mukáta* kezelése a pasalikban, így Vácott is kétféle. Az *iltazim* megbízásost jelent, míg az *emanet* bizományost. Jelenleg az előbbi van érvényben, immáron tizenkét esztendeje. Ez annyit tesz, hogy a megbízásra jelentkező a *mukáta* előre felbecsült háromévi várható jövedelmének beszedését vállalja. Többen is jelentkeznek e zsíros állásra. A vállalkozó szelleműek az illetékes kádi, mint felügyelő, törökül *nazir* előtt vagy közvetlenül a budai defterhánében¹² tesznek ajánlatot a három évre beszedendő összegről. Azonban kikötés, hogy ha valaki közben többet ígér, a megbízás azonnali hatállyal átruházható.

Poharát kinyújtotta, mire Ercsi ott termett, és színültig töltötte.

– Szóval igen megy a versengés. A váci *mukátában* óriási mennyiségű pénz forog. Az ötvenkettes hódítások után a korábbi tizenhárom helyett jelenleg tizennyolc *mukáta* működik a pasalik területén. Toronymagasan a váci a legjövedelmezőbb. Vagyis idekerülni egyenlő a meggazdagodással. Azonban tudjuk, hogy magas helyről magasat lehet zuhanni. A kádik jól megválogatják, hogy kit tesznek vezető tisztségbe. A feketepénz marokból marokba csusszan, hisz az oszmán bürokrácia tocsog a korrupcióban, no de

⁹ A kincstári hász birtokok kezelése, így a vámhelyek elvámolása is a 15. század végétől bizonyos pénzügyi egység (törökül: mukata) keretében történt.

¹⁰ gönüllü – várórségben szolgáló egyfajta lovas katona

¹¹ megbízott

¹² az adóösszeírásokat, a deftereket őrző központi vagy tartományi hivatal

ezt mindannyian tudjuk, mi több tapasztaljuk is. Csak magam legalább száz alkalommal kentem meg török tisztviselőt – vallotta meg úgy, mintha azt mondaná, „reggel elmentem sétálni a Dunapartra”.

Mosolyogva figyelte Pernesziht keserű ábrázatát.

– Higgye el, kegyelmes uram, a dolgok más-képp nem működnek!

– Pontosan tudom, István, ahogy azt is, hogy a magadfajta gazdag kereskedőknek milyen kedvezmények, illetékelengedések járnak az ország bármely tricesimáján¹³, szemben a kevésbé tehetős tőzsrékkal.

– Nádasy Tamás tán nem él a lehetőséggel? – fortyant föl a debreceni.

– A nádorról beszélsz, vigyázz a pofádra! – dőlt előre Pernesziht. Keze óhatatlanul szablyájának markolatára csusszant.

Tar maga elé emelte sonkányi mancsait.

– Össze is kaszabolhat, kelmed, de akkor is kimondom: bolond lennék nem élni a lehetőséggel.

Egy pillanatra megfagyott a levegő, aztán Pernesziht hátradőlt.

– Folytasd! – vetette oda kurtán.

– Hol is tartottam?

Ádám közbeszólt:

– A megbízottakról beszéltünk.

– Nos, igen – mielőtt folytatta volna ismételtlen hörpintett. – Az *emin-i mültezim* – vagyis a megbízott – köteles átvállalni elődjének adósságát is. S hogy mindez ne legyen elég, *kefileket*, vagyis kezeseket kell kiállítani, akik szavatolják a megbízott fizetőképességét – legyintett. – Ezeket el lehet intézni. Jó pénzért bárki kezeskedhet.

– A dolog ilyen egyszerű lenne? – vonta össze szemöldökét Pernesziht.

– Fogalmazzunk úgy, meg lehet oldani. Nemcsak a *kefilek*, a *kádik* is megvesztegethetők. És a *defterdárok*. A timár birtokos szpáhik. Szandzsákbégek. Akár a budai dívánig elmehetünk, uraim. Sztambulban próbálják kiküszöbölni a korrupciót, több-kevesebb sikerrel. Akadnak, akik lojalíusak a portához, csak hogy könnyen elhalnak, mint búzaszál a konkoly között. Túl kevesen

vannak. Két-három évente forgatják a tisztségviselőket, mint tudjuk. Ahogy azt is, hogy ezalatt kell meggazdagodnia a zsíros pozíciót betöltő illetőnek, vagy kialakítania egy olyan rendszert, hogy utána is hozzá áramoljon be a pénz egy java. Van, akit felfelé, van, akit lefelé buktatnak. A portai szálak igen kifizetődöek. A lőpor-kereskedelem a magas köröket is érinti. És most nem csak a törökökről beszélek. Hát ennyire mocskos a háború...

Végigtekintett a körülötte ülőkön.

– Lássuk be, nem egyszerű ebben a világban érvényesülni. Azonban ha sikerül, az átkos állapotok hirtelen áldottá válnak, és a pénz elkezd csorogni. Vagy épp ömleni. No de megint elkanyarodtam. A *mukáta* napi jövedelmének feljegyzését a *katib*¹⁴ végzi, akivel holnap hajnalban találkozzunk. Ő fogja kiállítani a *tezkere-i gümrüköt*, vagyis a vámcedulát. Azonban előtte az *amil*¹⁵ megvizsgálja a marhákat, és el is vámolja. A reggeli órákban összesen hétszázkilencvennyolc marhánk halad át a réven. Lett volna nyolcszáz is, de sajnos nekem útközben két állatom elhullott. A marha vámilletéke jelenleg hét akcse, vagyis összesen ötezer-ötszázkilenc akcsét kell a *mukátába* befizetni.

Vagyis nekem ezernégyszázat. Hát ezért kellett elfogadnom Benedik mester segítségét. Tar is adna kölcsön, főleg, mivel az ügy közös, azonban Benediknek mégis csak jobb tartozni. Ha nem dőlnek fel a budai mézárszéket és a házat, nem kellene senkinek a segítségére szorítkozzom – dohogott. Ádám kikötötte, hogy a pénzt mindenképp visszajuttatja.

– A juhé egy, a sertésé kettő, a ló vámilletéke, akár a marháé, hét akcse. De ezt most csak érdekességként mondtam, ha netán a nádor egyéb barmot is vámoltatna Vác városában. Azt hiszem, elmondtam, ami szükséges. Ha Nádasy uram még több dologra kíváncsi, szívesen ellátogatok a sárvári uradalomba. Oh, apropó, a kommandarendszer – koppintott a kövér tőzsré, immáron harmadjára. Ádámot roppantul idegesítette. – Erről még szólnom kell. A tőzsrék, ahogy a kalmárok is, már a múlt században megalakították a maguk érdekképviseleti intéz-

¹³ tricesima – harmincadhivatal

¹⁴ írnok vagy jegyző

¹⁵ intéző

ményeit. Századunkra a kommandaszervezet terjedt el. A lényege az a megbízás, amelyet egy tőzsér valamely faktorának ad, aki ellátja a hajtással kapcsolatos feladatokat. Ha a dolog nem Cserni Bogdánról szólna, nem utaztam volna ide, hanem rábíztam volna Sebő barátomra az ügyintézésért, aki természetesen faktorom. De valahogy éreztem, hogy meg kell majd szólalnom, ráadásul úgy vélem, a pillanat történelmi. És ez-

zel befejeztem. Legalábbis egyelőre... – felhajtotta borát, majd hátradőlt. Ercsi a lába alá helyezte a zsámolyt, és ismét töltött.

– Köszönöm, István, remekül összefoglaltad – emelkedett fel Perneszi. Bár Miklóst korábban leültette, ő maga elibük állt, háttal a kandallónak. – Itt az ideje, hogy rátérjünk összejövetelünk valódi céljára, ami nem más, mint az aradi rém kézre kerítése.

A kijevi Lavra romjai (fotó)